

Fiatal ságon

története

2016. október 23.-vasárnap

A nevem Dalos Terézia. 1936. december 1-jén születtem, egy kis, palóc faluban, Bocsárlapujtón. A szüleim is ebben a faluban nevelkedtek és nekem is ezt a sorsot szánták. Édesanyám varrónő volt, édesapám pedig vasutas. Több gyermekük, rajtam kívül nem született, így én voltam a mindenük. Apámat 1940-ben kapta a behívóját, majd rá két évre mi, anyámmal kaptuk meg a gyászjelentést a haláláról.

Kevésre emlékszem ebből az időszakról, arra azonban tisztán, ahogy anyámmal a hadiözegeyi papírok után kellett szaladgálnunk. Mindenhová magával vitt, én pedig nagyon untam a véget nem érő várakozást. A rákövetkezendő évben, ő is elment. Az orvosok szerint a szíve vitte el, szerintem a bánat. Nagyon szeretette apámat. Miután őt is eltemettük egy ideig a szomszédok vigyáztak rám, de mivel nem volt ott élő rokonom, a nagynénémhez küldtek, egy hevesi faluba, Máriafüredre. Senki sem tudott túl sokat a falucskáról. Teljesen jelentéktelen volt.

Szekereken szállítottak gabonát Hevesre és mivel Máriafüred pont mellette feküdt, engem is, mint egy potyautast el tudtak vinni magukkal. Ágnes néni, a szomszédasszony pakolt nekem össze és készített fel az útra.

- Vigyázz magadra, Kincsem! -súgta a fülembe az utolsó két csók között, ami a kis orcámon csattant.

A kocsis bácsit is ismertem, így nem féltem a körülölelő idegenségtől. Legalább tízen integettek nekem faluhatárból, miután elindultunk. Az útról nincsenek emlékeim, de azt tisztán látom magam előtt, amikor megálltunk a ház előtt. A kocsis bácsi leszállt a bakról, engem is leemelt és kézen fogva bekísért az udvarba. A gyámomat Gizella néninek hívták, a faluban azonban, mindenki Giza néninek ismerte. Nála nevelkedtem addig a napig, amíg kénytelen voltam elmenekülni az otthonomból.

*Az egyetlen megmaradt
magyarországi fénykép
ifjúkoromból.*

1956. október 24.-szerda

A verejték gyöngyözött a homlokomon, miközben a masina fölé görnyedtem. Palacsintát sütöttem a vendégeimnek. Ádámot 6 órára vártam, Tibi és Sári 7-re jelentkeztek be, Zsoltival és Lenkével együtt.

- Már megint pazarolsz, te lány. -jött be füstölögve az ajtón Giza néni. Az arcomat finoman megcsapta a kinti hűvös levegő, amit hozott magával. -Sehol nem nézik az ilyet jó szemmel, főleg nem mostanság. Még a végén a szájukra vesznek az emberek.

- Maga mondta, hogy Zsolti a rokonom valahonnan, tehát róla nem szólhatnak semmit. Ádámmal, már majdnem egy éve minden nap átjár hozzánk és eddig Maga sem ellenezte. Tibiék meg az óta, ismernek, amióta idekerültem.
- Azóta, mi? -fortyogott tovább. -Aztán, mit kaptál te tőlük, hogy viszonznod kell azzal, hogy állandóan itt strázsálnak nálunk?
- Szeretet. -suttogtam magam elé, úgy, hogy Ő ne hallja.
- A magam pénzéből vettem mindent. -mondtam neki.
- Erre bezzeg van pénzed! Meg az iskolára! De arra, hogy a kosztpénzbe is beletennél valamit, arra sosincs.

Mélyet sóhajtottam. Nagy fájdalom volt az öreglánynak az iskola, nekem azonban annál nagyobb öröm. Tanítónőnek akartam tanulni és kétszeri próbálkozás után, fel is vettek a tanítóképzőbe. Már majdnem két éve volt annak, hogy Ádám udvarolni kezdett nekem és akkorra már felvettette, hogy meg is kéri a kezemet. Gondolkodás nélkül mondtam volna igent neki, de megegyeztünk, hogy csak akkor kerekedünk neki az egésznek, ha lesz elég pénzünk egy saját lakásra. Ádám egy műhelyben dolgozott, én pedig itthon sütöttem és varrtam a falubélieknek, abból próbáltam pénzt keresni, mivel Giza néni nem támogatót, se lelkiekben, se anyagiakban.

- Alekvár remélem tavalyi. -rikácsolt tovább a néni, amikor kivágódott az ajtó és Ádám lépett be rajta.
- De jó illata van, Rózi, alighanem egyedül... - mondatot már nem fejezte be, mert meglátta, hogy nem egyedül állok a szobában. -Kezit csókolom, Giza néni! -húzta ki magát a néni előtt, aki csak biccentett felé és elhúzott szájjal kezdett kibotorkálni. Mielőtt még becsukta volna az ajtót visszaszólt.
- A neve Terézia, fiatalember. Ha már elfogja venni, legalább a nevét tanulja meg. -azzal bevágta maga mögött a kopott faajtót. Fáradtam rogytam le a masina melletti hokedlire, a fejemet pedig a hideg falnak támasztottam.
- Még nem tudtam eldönteni, hogy kedvel-e engem, vagy úgy utál, mint mindenki mást a világon. -mondta Ádám, majd elém guggolt, összefonta a kezeit maga előtt és a térdemre támaszkodott.
- Nem sokára meg lesz a pénz és azután elviszlek téged innen. Soha többet nem fog neked ez a boszorka rikácsolni. -mondta.
- Ne olyan hangosan, még meghallja. -válaszoltam keserű mosollyal a számon.
- Dehogyan hallja. -mondta még hangosabban. -Úriasszonyoknak nem szokásuk a hallgatóság. -a végén, már szinte kiabált. Mindketten tudtuk, hogy a néni kint áll az ajtó előtt és figyel.

Nevetve tapasztottam a szájára a kezem, mire ő elvette onnan és belecsókolt a tenyerembe.

- Bár, már most veled mehetnék. -mondtam neki, Ő pedig egy csókot lehelt a homlokomra.

Az udvarról egy vidám, öblös hang kurjantása hallatszott.

Sári és Tibi
esküvői fényképe.

- Csókolom a kezit, Giza néni!
- Adjon Isten, Fiam. -jött rá a válasz.

Tibi, majdnem berúgta az ajtót, olyan lendülettel jött be.

- Szervusztok, madárkáim. -mondta, miközben letette a nagy tálcát az asztalra, ami addig a kezében volt. Mögötte Sári, a felesége toppant be.
- Juj, de hűvös lett odakint. -fordult felénk borzongva. -Szervusztok, drágáim -mondta két csók között. -De jó illat van itt, Rózi.
- Bizony, senki nem csinál olyan jó palacsintát, mint a mi Rózink. -mondta Tibi és magához ölelt.
- -Már ne haragudj szívecském. -mondta Sárinak, miközben már Ádámmal fogott kezét.
- Zsoltiékat nem láttátok? -kérdeztem és kibújtam a köténykémből.
- Már nem égett náluk a villany, amikor eljöttünk a házuk előtt, úgyhogy nemsokára itt lesznek ők is.
- Rendben. -bólintottam és kérdőn néztem Sárira, aki mellettem sertepergelt és meredten bámulta a fás ládát a masina mellett.
- Rózi, úgy látom, kezd kifogyni a fa idebent, Tibi szaladj, csak hozz be pár husángot, hogy ne akkor kelljen már ezzel bíbelődni, amikor Zsoltiék is megjönnek.
- Megyek én. -állt fel Ádám a székéről.
- Nyugodtam magaddal viheted Tibit is! -szólt rá Sári. -Ráfér a friss levegő.
- Jól van szívecském -kelt fel Tibi is. -Jó, hogy ki nem dobsz minket a Rózi házából.

Sári iparkodva csukta be mögöttük az ajtót.

- Mi történt már, amit ők nem hallhatnak? -kérdeztem nevetve.
- Nem kell nekik mindig mindent tudni. -nevetett ő is. -Csak annyit szerettem volna megtudni, hogy mikorra is tervezitek pontosan az esküvőt?
- Amikor majd lesz rá pénzünk. -mondtam és elkezdtem kiszedegetni a tányérokot a kredencből. -De ezt igazán előttük is megkérdezhettek volna.
- Nem ez a fő dolog..
- Hát, akkor? -néztem rá. Sári huncut mosollyal a száján ült a sezlonon.
- Csak biztos akartam lenni benne, hogy alkalmasok lesztek keresztszülőknek.
- Kereszt... Te jó ég, Sári, kisbabát vársz? -kaptam a szám elé a kezem.

Vigyorogva bólintott és a karjaiba zárt, amikor odaszaladtam hozzá.

- Még semmi sem biztos, de nagyon valószínű.
- Annyira örülök. -mondtam neki.

- Tibinek csak a születésnapján akarom, elmondani, az pedig még két hét. Addig kibírom a titoktartást. -és mint végszóra kinyílt az ajtó, amin Ádámék a fával valamint Zsoltival és Lenkével együtt tértek vissza.
- Szép jó estét! -lépett be Zsolti, mellette a feleségével, aki csak apró bólintással köszöntött minket. Lassan egy éve házasok már, de ez idő alatt még mindig nem sikerült Lenkének bekapcsolódni a társaságunknak.

Mindenki köszöntötte őket, majd az asztalhoz ültek, hogy megköstöljék a művem, míg én a kredenc és a masina között iparkodtam a legjobb háziasszonyt játszani. Tibi felbontotta az üveg szörpöt, amit hozott és mindenkinek töltött a poharába. Egy kívülálló, egy boldog fiatokból álló társaságot látott volna, akik együtt töltenek egy egyszerű estét. Mi is pontosan ezt a látszatot akartuk elérni, abban az időben, amikor még a falnak is füle volt. Színházat rendeztünk a világnak, hogy a részletek között elbújva, olyan dolgokat tudjunk csinálni, ami mindannyiunk jövőjét és életét is veszélybe sodorta.

Egy órája lehettek nálunk, amikor Ádám felállt és elhúzva a függönyt meggyőződött arról, hogy senki sincs még a portánk közelébe sem és a Néni sem hallgatózik az ajtónk előtt.

- Rendben. -mondta. -Zsolti, sikerült megszerezni őket?

Zsolti még tele szájjal bólintott, megtörölte a száját és a heverőn lévő táskájáért nyúlt. Mind köré gyűltünk és feszülten figyeltük minden mozdulatát.

- Megbízható embertől van? -kérdezte Tibi.
- Abszolút. -mondta Zsolti. -Az unokabátyám készítette őket. -majd egy kis vasdobozt vett ki a táska rejtett zsebéből. -Íme. -mondta és felnyitotta a tetejét. A dobozban 6 darab kitűző feküdt. Apró címerek rajtuk egy kereszt és Magyarország színei: a piros, a fehér és a zöld.
- Gyönyörűek. -suttogta Sári.

Ádámhoz bújtam és úgy figyeltem, ahogy Tibi kiveszi az elsőt és Sári szíve fölé tűzi.

- Lehet, hogy senkinek sem fog számítani az, amit most teszünk, de én mégis úgy érzem, hogy kötelességünk megtenni.
- Így van. -mondtam neki.

Kevesen voltunk és féltünk, de mégis azt éreztük, hogy tennünk kell valamit, ami ellentmond a minket visszاسzorító rendszernek.

- Rózi. -szólt oda nekem Lenke, mikor már mindannyiunk mellén ott feszült a kis pajzs. -Énekelnél nekünk valamit? -kérdezte.

Szerették, ha énekeltem nekik, ezt még a Néni is szerette, én pedig annál nagyobb örömmel fogtam neki. Általában népdalokat énekeltem, de akkor úgy éreztem, hogy valami más illik az alkalomhoz. A mi kis földalatti forradalmunkhoz.

A hangom remegett, amikor elkezdtem a dallamot, de már erőteljesen zengett, amikor a szöveghez értem.

- Isten áld meg a magyart. Jókedvvel, bőséggel. Nyújts feléje védőkart, ha küzd ellenséggel. Balsors, akit régen tép, hozz rá víg esztendőt. Megbűnhődte már e nép, a múltat s jövőndőt...

Nem sokkal utána elköszöntünk egymástól. A kis kitűzők jól elrejtve lapultak a kabát gallérok belső részén. Boldogan köszöntem el Ádámtól, mielőtt kilépett volna a kapunkon. Mind boldogok voltunk, hogy tettünk valamit. De eközben fogalmunk sem volt, mi történik valójában az országunkban.

1956. október 25.-csütörtök

Nagyon hideg reggel volt. A leheletem fehéren tekergett az ajkaim előtt, a kezemet csípte a hideg, miközben vizet húztam a kerti kúton. A csirkék etetése közben döntöttem el, hogy bemegyek a reggeli misére, szóval összekaptam magam és besétáltam a faluba. Mi az Orgona sor végén laktunk, viszonylag messze a központtól, a templom pedig a mellette lévő Dob utcán terült el, a temetővel együtt. Igazából semmi említésre méltó nem volt a mi kis falunkban, egyedül a Felszabadulás út végén lévő laktanya bírt értékkel, bár most abban is a rendőrök tanyáztak, néha még egy-két ÁVH-s autót is lehetett látni a nagy épület előtt. Azt suttozták, hogy fegyvereket tárolnak benne, de ezt senki sem tudta biztosan.

Végül nem jutottam el a templomig. Az út közepénél jártam, amikor találkoztam Sárival.

- Jaj, téged is az Isten küldött. -borult a nyakamba. -Gyere azonnal, ezt neked is hallanod kell. -mondta és már húzott is maga után. Sári és Tibi az új Népköztársaság útra költöztek, ott vettek maguknak egy kis házat, nagy verandával. A konyha már tele volt, amikor odaértem.
- Félúton szedtem őt fel. -mondta Sári köszönés helyett, ahogy beértünk.
- Szervusztok. -köszöntem, miközben kibontottam a kendőmet és odasétáltam Ádám mellé, aki a kredenc mellett ült.
- Rózi, ő az unokatestvérem, Andris. -mutatott be, a férfinak, aki a társaság közepén ült. -Ma reggel érkezett Pestről.
- Örvendek. -mondta Andris a kézfogás közben.
- Én is. -válaszoltam. Nem mertem megkérdezni, mi történt vele. A ruhája szakadt volt, az arca tiszta kosz és vér. A karján, a könyöke felett egy nemzetiszínű karszalag futott végig.

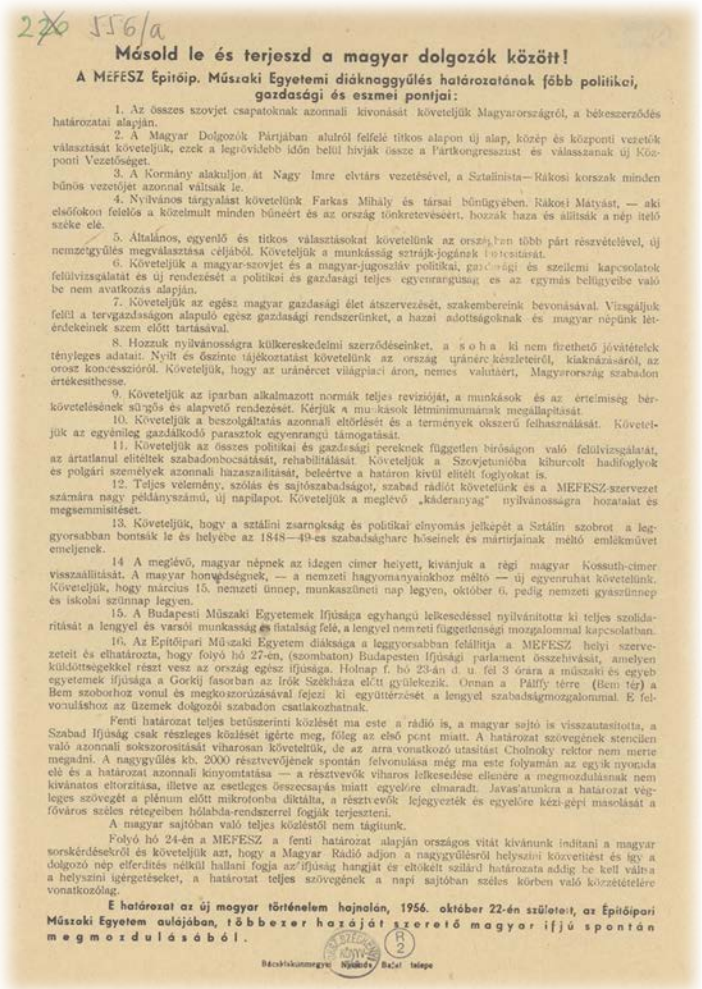
Először csak hallgattunk nem szólt senki. Éreztem, hogy azt várjuk, hogy Andris szólaljon meg először, de ő csak meredt maga elé, kezében egy tejes bögrét szorongatott.

- Reggel még minden szépen ment. -kezdte.
- Tegnap? -vágott közbe valaki.
- Tegnapelőtt. -válaszolt Andris, majd folytatta. - Az egyetemet jelöltük meg kiindulási pontnak, onnan barangoltuk be a várost. Röplapokat és plakátokat hordtunk szét mindenhová. Délután háromra szerveztünk lengyel szimpatizánstüntetést.

- Milyen tüntetést? -vágott közbe Tibi. Igaz, volt több rádió is a faluban, de azokban a napokban egyszer sem jutott eszünkbe a híreket hallgatni.
- Nem tudjátok? -nézett körbe Andris. -Lengyelországban pár napja zendülések voltak. Persze Gerő szerint ez csak hazug kapitalista propaganda, de higgyétek el, hogy a lengyelek a szabadságukért kezdtek harcolni. Ezért is szerveztük a tüntetést, hogy lássak, tudjuk az igazságot. Persze először betiltottak mindenféle megmozdulást, majd, amikor látták, hogy nem tudják megakadályozni, engedélyezték. Este kilenckor még Nagy Imre is mondott beszédet a Parlamentből. Aztán megállíthatatlanul kezdtek pörögni az események. Ledöntötték a nagy Sztálin szobrot. Az egészzet darabokra szedték. -mosolyra húzódott a szája a kép alapján. -Aztán egy csoport a rádióhoz ment beolvasni a 16 pontot.
- Van 16 pont? -kérdeztem.

Andris a zsebébe nyúlt és egy gyűrött lapot húzott ki belőle majd a kezembe nyomta.

- De a rádió zárva volt. - folytatta. -Amikor pedig elkezdtek volna feltörni az ajtót, az ablakokból löni kezdtek, a mocskok. Nem tudom, hányan maradtak az utcán, de sokan meghaltak. Reggel pedig a vonat felé jövet tankokat is láttam vonulni. Elkezdődött, gyerekek. -mondta. -Itt az idő, hogy tegyünk valamit, mert félek, több esélyünk nem lesz.
- És mi mit tehetnénk? -kérdezte Sári. -Nem mehetünk fel egyenesen Pestre.
- De megtudjátok mutatni, hogy igenis a forradalom mellett álltok. Szedjétek le ér törjétek darabokra a szovjet marhaságokat, amikkel teleaggatták a falutokat. Gyűjtsetek a pestieknek. Ti itt vidéken nem tudjátok megváltani a világot, de a kis segítség és támogatás is nagyon sokat számít.

Hallgattunk a szavai után, majd benyúltam a gallérom alá és a szívem fölé tűztem a címerünket.

- Mellettetek állunk mindenben. -mondtam és a szavaim után mindenki bólogatott.

Andris még aznap délen visszautazott Pestre, mi pedig neki álltunk az események megszervezésének. Tibiék a 16 pontot mentek sokszorosítani én és Ádám pedig hozzám mentünk. Volt pár maradék anyagom, azokból kezdtem el nemzeti színű karszalagokat varrni, pont, olyanokat, mint ami Andris karján is volt.

Már sötét volt, én még mindig az anyagok felé görnyedve dolgoztam, Ádám pedig a masinával foglalkozott, amikor hallottuk, hogy egy autó állt meg a házunk előtt. Először csak figyeltünk, hogy jól hallottuk-e, majd egymásra néztünk kérdő tekintettel. Autó, a mi utcánkban? De nem maradt túl sok idő a csodálkozásra, mert 4 férfi rontott be a kapun, majd az ajtónkon is. Mindketten megmerevedve bámultuk a ' vendégeket '. Először csend volt. Ádám nem mozdult, én pedig lassan leengedtem a kezemben lévő varrást. Az egyik férfi, aki először jött be, vontatottan kezdem felém közeledni. Nem mertem a szemébe nézni. Meredten bámultam a padlót. Leguggolt elém és kivette a kezemből a nemzetiszínű karszalagot. Először csak forgatta az ujjai között, majd a szemem elé emelte.

- Ez mi? -kérdezte. Még mindig a földet bámultam, mire a férfi a keze közé fogta az arcomat és maga felé fordította.
- Nem kérdezem meg még egyszer. -suttogta. Kirántottam az arcom a szorításából és már a szemébe néztem.
- Karszalag. -mondtam. A hangom remegett.
- Karszalag. -ismételte. - És aztán minek egy ilyen, egy magadfajta kislánynak?

Ádámra néztem, majd vissza a férfira.

- Felvonulást szervezünk. -próbáltam úrrá lenni a remegésemen.

A férfi rám mosolygott.

- Értem. -bólintott, majd erőből arcon vágott.

A fülem csengett, az arcom lángolt. Láttam, hogy Ádám felém veti magát, de őt a másik három kapta el és kezdték verni. A férfi még mindig előttem guggolt, majd lehajolt és a hajamba markolva, húzni kezdett a padlón. Sikítottam, a férfi pedig nevetett. Hallottam Ádám nyöszörgését, ahogy próbált visszaütni, de a túlerő a földre szorította. Az egyik a mellkasát rugdosta. A férfi a küszöb előtt tett és, a bakancsával kezdett rugdosni. Sikítottam és összegörnyedve próbáltam védeni magam. Majd egyszer csak abbamaradtak az ütések. Csak a tompa fájdalom maradt utána. A férfi még egyszer lehajolt hozzám és a hajamnál fogva a fejéhez emelte a fejemet.

- Remélem, megértettétek, hogy nem akarunk semmilyen felvonulást, vagy tüntetést. Senkit nem érdekel, mi történt Pesten. -mondta, majd ellökött magától. A fejem nagyot koppant a padlón. Az utolsó, amit láttam az elsuhanó bakancsuk volt.

1956. október 26.-péntek

Hófehér vonalak vettek körül. És melegség. A melegségre tisztán emlékszem. Majd a fájdalomra. A fejem lüktetett. Féltem. Rettenetesen féltem. Hirtelen próbáltam felülni az ágyamból, de féltő kezek puhán visszatartottak.

- Nyugalom! -Sári magasodott felém.
- Hol van Ádám? - a hangos iszonyúan rekedt volt.
- A másik szobában. De jól van, ne aggódj miatta. Rendben lesz.

Nagy sóhajtás kíséretében dőltem vissza a párnára. Próbáltam az agyam mozgatni, hogy megértssem mi is történt a kiskonyhában, de nem tudtam kitalálni.

- Emlékszel valamire? -kérdezte Sári, úgy, mintha belelátott volna a gondolataimba.
- Egy autó állt meg a házunk előtt, és férfiak jöttek be. Meglátták a karszalagokat és verni kezdtek minket. Először engem, utána Ádámot. Majd az egyik azt mondta nekem, hogy senkit sem érdekel mi történt Pesten. Aztán ájulhattam el.

A karomat mozgattam beszéd közben. Boldogan tudatosult bennem, hogy nem tört el semmim sem.

- Nekünk a néni szólt. -mondta Sári. -Kiáltozva jött át, hogy baj van, utána szaladtunk ketten Tibivel. Téged még át tudott Ő hozni, Ádámhoz már Zsolti is kellett.

Hallgattunk.

- Figyelmeztetésnek szánták. -mondta Sári. - Remélem, tudod, hogy Ávósok voltak nálatok.
- Valahogy sejtettem. -válaszoltam neki.
- Ha elkezdtek, velünk is ezt fogják csinálni. -Sári maga elé beszélt. -És én nem engedhetem meg magamnak, hogy ugyanez történjen velem.

Riadtan kaptam felé a fejem.

- Pesten már elkezdtek valamit. Nem lehet, hogy meghátráljunk. Most van itt az idő, arra, hogy cselekedjünk. -Már ültem és úgy mondtam neki.
- De mit érhetnénk mi el? Egy kis faluban élünk, azzal, hogy felvonulgatunk, és Kossuth dalokat éneklünk, semmi nem fog változni. Nem fog senki sem figyelni ránk. Nem lesz semmi értelme.
- Hát nem érted? Mindenki ránk figyel. Az emberekre. Ha azok ott fent, azt látják, hogy még egy ilyen kis jelentéktelen helyen is elindul valami, ha még itt is van bátorságunk felszólalni az embereknek, akkor ez nem marad visszhang nélkül és változni fognak a dolgok. Biztosan tudom, hogy változni fognak! Te sem akarhatod, hogy a gyereked egy ilyen világban nőjön fel, mint amilyenben mi élünk.
- Rózi, most vertek meg az ávósok, megint ezt akarod?

De akkor már nem tudtam nyugton maradni.

- Igen! És ha kell, verjenek is meg újra. Ha ennyi a feladatom ebben az egészben, hogy megverjenek engem és ne azokat, akik tényleg valami fontosat tudnak tenni, akkor boldogan vállalom. Sári, nem magamért

akarom ezt csinálni, hanem azokért, akik nálam sokkal többet szenvedtek, és hogy a következőknek ne kelljen. Akik szüleit elvitték a gulágra, vagy akiket megöltek.

- De nagy hangod lett, kis forradalmár. -Tibi állt az ajtóban.

Lihegtem az indulatoktól, a szívem hevesen dobogott.

- De igazad van. -folytatta. -Tennünk kell valamit. Ha most nem, sosem lesz újabb esélyünk.

Sárira néztem.

- Ne magadért. A gyermekedért. -suttogtam. Sári szeme megtelt könnyel és Tibire nézett. Majd bólintott.

Lehunytam a szemem és mélyeket lélegeztem.

- Ádám, hol van? -kérdeztem.
- Mindjárt átjön Ő is. Csak még öltözködik. Az előző ruhájából nem maradt túl sok száraz rész. És készülj fel, kicsi lány, hogy elég csúnyán néz ki a lovagod. Bár te sem festesz túl jól.

Sárira néztem, aki egy tükröt hozott az almáriumról, hogy megnézhessem magam.

A szemem alatt hosszú kék sáv sötétlett, az ajkam mellett véres csík húzódott. A nyakamon is seb volt, azt pedig el sem tudtam képzelni, a ruháim alatt, hogy nézhetek ki.

- Szerintem, még így is csodaszép. -hallottam meg Ádám dörmögését a küszöbről.

A szám mosolyra húzódott, amikor ránéztem és visszahuppantam a vánkosomra.

1956. október 27.-szombat

A szervezkedés másnap reggel kezdődött. Igyekeztünk nem túl sokszor kimenni a házból. Tibi nem sokkal az után, hogy felébredtünk hazament hozzánk, hogy szóljon a néninek, hogy minden rendben van velem. Bár, rengeteg sebem volt, egyik sem volt olyan, ami ne gyógyult volna be pár hét alatt. A mi házunk után, Zsoltiékat látogatta, meg, majd azokat a barátainkat, akik hallották Andris szavait a Pesten történekről. Igaz, azóta alig hallottunk arról valamit, hogy mi történik a fővárosban, de mi akkor is igyekeztünk kiállni a tervünk mellett.

- Mindenki igent mondott. -lépett be Tibi az ajtón és egyenesen a masinához ment melegedni.

Még mindig az Ő házukban voltam. Sári megnyugtatta a nénit, hogy nincs nagy bajom, de pár napig náluk maradok. Tibi hozta el a karszalagokat a szobámból, így azok varrását folytattam. Csodálkoztam, hogy éppen megmaradt az ÁVÓ- sok után. És főleg azon csodálkozott mindenki, hogy mi Ádámmal megmaradtunk.

- Holnap reggel 9-kor gyülekezünk a templom előtt és onnan a Dob úton a világháborús emlékműhöz megyünk. Ennyi. Nem túl nagy provokáció, de

viszont elég ahhoz, hogy tudják, mellettük állunk. Közben adományokat gyűjtünk, amiket felküldünk a pestieknek.

Mindannyian bölintottunk, de egyikünk sem szólalt meg.

- Géza bácsi - folytatta -tudjátok, aki az iskolában karbantartó, beüzemelte az egyik rádiót.
- És vannak hírek? -kérdezte Sári?
- Pesten folyamatosan harcolnak, bementék, milyen nagy a pusztítás, bár azt nem jegyeztem meg, hogy pontosan melyik részeken. A kormány bejelentette, hogy, aki leteszik a fegyvert, amnesztiát kapnak.
- És voltak, akik letették? -kérdeztem.
- 800-an a rádió szerint, viszont merem remélni, hogy csak túloznak. De van még egy nagy hírem. Ma jelentették be, hogy új kormány alakult, aminek Nagy Imre lett a vezetője.

Mosolyogva figyeltem, ahogy Tibi Sárinak ecseteli még, hogy mit hallott a rádióban, én pedig Ádámhoz fordultam, aki mellettem feküdt a heverőn. Aludt. Az arca foltos volt, egy részen kilátszott a mellkasa az ingjéből, amit végig véraláfutások tarkítottak. Megsimítottam a karját és csókot nyomtam a vállára. Féltem a másnaptól. Rettegtem, hogy ugyanazt teszik majd a barátaimmal, mint velünk. De imádkoztam és bíztam benne, hogy a jó Isten meghallgat.

1956.október 28.- vasárnap

A leheletem fehér kígyóként kúszott a hideg, októberi levegőben. Sárival ketten álltunk a templom kertjében. Rajtunk kívül még nem jelent meg senki. Ádám és Tibi a sekrestyében próbáltak megegyezni a templomszolgával, hogy hagyja, hogy levegyék a magyar zászlót a templomfaláról. Majd hirtelen kivágódott az ajtó és Tibi rontott ki rajta.

- Egy utolsó barom. -morogta az orra alatt. Elhaladt mellettünk, de nem állt meg. Mögötte jött Ádám.
- Mi történt? -kérdezte Sári.
- Misi bácsi nem fogadott minket túl segítőkészen. Szerinte a plébános engedélye kell, hogy bármit is elmozdítsunk a templomból.
- És most Tibi hova ment? -kérdeztem.
- Mivel Lenke és Zsolti itt laknak az út másik oldalán, hozzájuk. Létráért. -mondta, és mint végszóra meg is jelent Tibi, immár Zsoltival és Lenkével kiegészülve. A fiúk egy hatalmas létrát cipeltek magukkal, amit a templom falának támasztottak. Ekkorra már kezdtek szállingózni az emberek, akikkel Tibi az előző nap beszélt. Még mindig morgott, miközben egyesével szedte a fokokat.
- Engedély, mi? Egy magyar embernek mindig lesz joga ahhoz, hogy egy magyar zászlót elvegyen, ha úgy kívánja a szükség. -mondta, azzal a földre vágta a zászló fáját, miközben a vásznat a kezében tartotta.

A piros, fehér, zöld sávok közepén a nagy Rákosi címer feszült. Először nem szólt senki, majd Zsolti előlépett, kihúzta a bicskáját a zsebéből és belevágta az anyagba. Mintha minden egyes szakadással, eggyel több fal omlott volna le körülöttünk, amiket ezek a jelképek építettek. Végül egy utolsó rántással a földre dobta a címert. Először csak néztük, nem mozdult és nem szólt senki. Feltekintettem és akkor vettem észre, hogy szinte már

megtelt a templomkert a falu embereivel. Az első sorból egy Imre nevű barátunk lépett elő. A kezében gyufát tartott és meggyújtotta az anyagot.

- Kérjük vissza azt, ami igazából a miénk! -mondta, mire a tömeg egy emberként kezdett ujjongani.

Zsolti a vállára vette a zászlót, miközben Tibi, csendre intett mindenkit.

- Emberek! A napokban Pesten harcolni kezdtek. Ne engedjük, hogy a távolság meggátoljon minket abban, hogy megmutassuk, igenis mi is egyetértünk velük. Nekünk is elég volt már, mi is változást akarunk! Sétáljunk el most közösen a világháborús emlékműhöz, tegyünk koszorút, azoknak a hősöknek a nevük mellé, akik még tényleg a mi szabadságunkért harcoltak!

A tömeg boldogan morajlott. Mi Sárival a karszalagokat osztogattuk. Lenkének is adtunk egy köteggel, de Ő csak meredten állt Zsolti mellett és a tömeget bámulta. Látszott rajta, hogy fél, de akkor nem tudtunk vele foglalkozni.

Elindultunk. Zsolti haladt a menet élén, Lenkével az oldalán. Mögötte én mentem Ádámmal, mellettünk pedig Tibi és Sári. Nem volt már visszaút. Menthetetlenül magunkra vállaltuk a vezetést. Ha valakit felelősnek lehetett nevezni, akkor azok mi voltunk.

A templom előtt futó, Dob utcán haladtunk a temető felé. A temető mellett helyezkedett el egy emlékmű, ami az első világháborúban elesett katonáknak állítottak. Régen állt még egy Görgey szobor is a község közepén lévő téren, de azt az egy pár éve lebontották, hogy beolvasszák egy másik, nagyobb szoborba.

A menet viszonylag lassan haladt, körülnézve láttuk, hogy emberek állnak kint a házuk kapuja előtt is és minket néznek. Egy Brunczel Marci nevű fiú énekelni kezdte a Kossuth Lajos azt üzentét, majd, amikor az utolsó sorokat énekelte, az egész tömeg egy emberként dalolta vele: Éljen a magyar szabadság, éljen a haza! A Dob utca sarkánál terült el a helyi Pártháza. Amikor kislánként ide kerültem, még egy hatalmas magyar címer tornyosult az oldalán. Azóta, ahogy minden megváltozott a címer helyére egy óriási vörös csillag került, mellé pedig az új, sarlós címer.

Még mindig Zsolti haladt elől, de amikor a kereszteződéshez értünk, nem egyenesen haladt tovább, hanem megállt a fal mellett, a csillag előtt. Mi vele együtt álltunk meg, viszont a tömegnek még idő kellett, mire beért minket.

- Zsolti, induljunk tovább. -mondta Lenke és belekarolva a szabad karjával próbálta őt továbbhúzni. Zsolti azonban csak állt rendíthetetlenül, és csak hátrapillantott felénk. A szeméből láttam, hogy történni fog valami, nem lesz ez a felvonulás olyan békés, mint amilyenre mi terveztük és végszóra, valaki, akinek nem ismertem fel a hangját elkiáltotta magát. ' Le vele! ' Majd egyre többen csatlakoztak hozzá. Mozgolódás támadt hátul és páran előre tolakodtak.

Egy Pozsik Imre nevű férfi vezette őket. Először a csillagra nézett, majd Zsoltira. Nem mondott és nem is kérdezett semmit, de úgy tűnt nem is volt

rá szükség. Zsolti a szemébe nézett és bölintott, mire a férfi szája mosolyra húzódott.

- Kezdzetek neki! -szólt a mellette álló férfiaknak, akik a csillaghoz lépve elkezdték fessegetni a falról. Zsolti Ádámnak nyújtotta a zászlót, aki szintén elfogadta. Már indult volna segíteni a férfiaknak, de Imre bácsi a mellkasára tette a kezét.
- Hagyd fiam, ti már eleget tettetek. -nézett ránk is. - Ez most a mi dolgunk lesz. -mondta, majd ő is beállt a többiek közé. A mellkasán egy kokárda feszült, a karján pedig az én karszalagom. Amikor a tömeg látta, hogy túl lassan haladnak, még többen siettek segíteni.

Próbáltunk kicsit hátrébb húzódni, de nem jutottunk túl messzire. Sokan belénk ütköztek, de mintha észre sem vettek volna minket, mentek tovább. Voltak, olyanok, akiket az indulat hajtott, voltak, akik békésen léptek elő. A lényeg azonban az, az éktelen csattanás volt, ami akkor következett be, mikor a hatalmas vas a földnek ütődött. A tömeg ujjongott. Ádám megragadta a derekam és magához ölelt. A zászló eltakarta az arcunkat az emberek elől.

- Most kezdődik minden. -suttogtam, miközben a karjaimmal a kabátját szorítottam.
- Igen. -
válaszolta,
majd az
ajkait a
homlokomhoz
nyomta, és
magához
szorított.
És valóban
igaza volt.
Sok minden
elkezdődött
abban a pillanatban...

*A udriafüvedi
Forradalmi Tancs.*

Az emberek hamarosan darabokra törték a csillagot, majd a címert is lefeszítették a Pártház faláról. Mosolyogva figyeltük a rengeteg boldog arcot, akiknek igazi felüdülés volt látni a törött bálványokat.

Nem sokkal később, Tibi állt a tömeg előtt, egy lépcsőn.

- Emberek, a pestieknek szükségük van a segítségünkre! -Barna haját borzolta a szél. -Több kosár is körbejár, kérjük, adjanak, amennyit csak tudnak, és a napokban megpróbáljuk eljuttatni a fővárosba -a tömeg ujjongva mutatta egyetértését.

Eközben Sári, Én és még pár lány a faluból jártunk a sorok között és gyűjtöttük az adományokat. Soha nem láttam még összesen annyi pénzt egy helyen, mint akkor.

- Szükségünk lesz egy Forradalmi Bizottságra is. -folytatta Tibi. -
Hogy megfelelően megtudjuk szervezni az elkövetkezendő eseményeket.
Javaslatokat kérnék a tagokra.
- Pozsik Imrét elnöknek! -kiáltotta valaki.
- Támogatjuk. -kiabált vissza válaszként Tibi és még sokan mások is.
Majd repkedtek tovább a nevek. Majoros Endre, Kékei Zoltán, Donkó
Béla, Fazekas József... - mindenkit ismertünk és mindenki azonnal
vállalta a feladatát, végül pedig a már több mint 20 fős máriafüredi
Forradalmi Bizottság ott állt előttünk.
- Barátaim! -szólt most Imre bácsi. - Az egész nemzet hálás az
adományaitokért. Igaz a vasutat lezárták, de megfogjuk oldani, hogy
minden a megfelelő helyre kerüljön. Még arra kérnélek titeket, hogy
ha valaki élelmet is tudna adni, tegye meg, hiszen azokat szintén
feltudnánk küldeni.

Mindenki helyeselt.

- Azonban ezek még mindig nem elegek. Nem csak anyagiakra van szükségük
a fentieknek, hanem emberekre is. Akinek lehetősége van rá,
jelentkezzen, és a napokban értesítünk mindenkit, mikor is fogunk
indulni a fővárosba.

Tibi neve volt az első a listán, Zsoltié a második, Ádámé a harmadik.
Sáriveral mi is feliratkoztunk velük együtt. Ha harcolni kell, hát harcolunk
mi is, ha a sebesülteket kell ellátnunk, azt fogjuk csinálni.

A felvonulás végül tényleg a világháborús emlékműnél ért véget. Már
sötétlett az ég alja, amikor körülálltuk a kis márványoszlopot. Gyertyák
égték az emberek kezeiben, amiket a helyi tanítók osztottak ki.

Csend volt. A sebesültekért hallgattunk. Jobboldalamon Ádám, a balomon
pedig Zsolti állt. Ádámba karolva figyeltem, ahogy a gyertya lángjával
játszik a szél. A szél süvített, a tücskök pedig ciripeltek körülöttünk.
Hihetetlen volt, hogy annyi férfi, nő és gyerek, képes volt teljes csöndben
állni. Folyamatosan kezdtek elszállingózni az emberek. A közös megegyezés
az lett, hogy amint sikerül kapcsolatba lépni a pestiekkel, megszervezzük a
felutazásunkat is. Igazából fogalmunk nem volt arról, mi történt azokban a
napokban Pesten, vagy, hogy egyáltalán lett volna-e értelme annak, ha mi
odamegyünk, azonban szentül hittük, hogy tudunk segíteni.

Hirtelen a semmiből, autózúgás szelte ketté, kíméletlenül a csendet.
Először kémszerűen emeltük fel a fejünket, kicsit elbódulva a hallgatástól.
Majd mindenkinek világos lett, mit jelent a zaj. Ádám megragadta a karom és
azonnal húzni kezdett a temető irányába. A kezével még mindig tartotta a
zászlót, most viszont kiesett a kezéből és lehullott a sárba. Hirtelen nem
értettem, mire fel a nagy ijedelmé, de amikor az autók megálltak, tudtam,
ezek ugyanolyan autók, mint amilyen a mi házuk előtt állt meg napokkal
azelőtt. Az ajtók kivágódtak, lövések dördültek. Valaki sikított. Nem
láttuk, hányan vannak, vagy, hogy kik azok egyáltalán. Nem tudtuk a
dörrenések valaki halálát jelentették-e vagy csak a levegőbe lőttek-e Ádám
húzott magával, de a gödrös föld miatt megbotlottam és a földre vágódtam.
Szinte ugyanabban a pillanatban egy fekete alak magasodott felém. Nem
láttam az arcát... Megpróbáltam felkelni, de a férfi a bokái közé szorította
a csípőmet. Lassan lehajolt hozzám és az arcomba nézett. Akkor már tudtam,
ki ő.

- Azt hittem egyértelmű voltam, amikor azt mondtam, senkit nem érdekelt, mi történt Pesten. De úgy tűnik, nem mondtam elég nyomatékkal. -mondta, majd felemelte a karját, amiben egy pisztolyt tartott és egyenesen nekem szegezte. -Remélem a kis barátaid így már megértik. -mondta kaján mosollyal a száján és egy kattanással kiélesítette a fegyvert.

Akkor megmásíthatatlanul felgyorsultak az események. Behunytam a szemem és vártam. Hogy pontosan mire, nem tudnám megmondani. Talán egy megmentőre, vagy csak a golyóra. De arra tisztán emlékszem, hogy vártam valamire. A következő pillanatban egy test vetődött a férfire, lelökve őt rólam. Zsolti feküdt a férfin és ütötte ott, ahol érte. Remegve tornásztam magam ülő helyzetbe. Akkorra már Ádám is mellettem volt és próbált elhúzni a földről. Majd újabb lövés dördült. Rémülten kaptam a fejem Zsolti felé. Mindketten az ÁVH-s férfival együtt, mozdulatlanul feküdtek a földön. Nem tudtam, mi történik körülöttem, nem tudtam, merre megyek, egyedül Ádám volt az, aki húzott maga után. A temető szélénél egy sír mellé ültetett le.

- Rózi, jól vagy? -kérdezte. Majd, amikor nem válaszoltam, az arcomat a keze közé fogta és maga felé fordítva beszélt hozzám. -Rózi, minden rendben? Megsebesültél valahol? Fájd valamid? Rózi, mondj már valamit! -pár perc kellett, mire sikerült felfognom, a hozzám intézett szavait.
- Jól vagyok. -mondtam. A hangos borzalmasan recsegett. -De mi van a többiekkel? Zsolti, Sári, Tibi? Ők hol vannak? -kapkodtam körbe a fejemet.
- Rózi, figyelj rám. -mondta Ádám. - Visszamegyek. Segíteni kell nekik, te pedig maradj itt. Megértetted?
- Veled megyek. -álltam fel a hideg földről. Akkorra már teljesen besötétedett.
- Nem jössz sehova! Itt maradsz! Mindjárt visszajövök, de addig maradj itt. Rendben? Rendben, Rózi?

Igent suttogtam, majd csókot nyomott a homlokomra és eltűnt a sötétségben. Csak meredten bámultam magam elé. Ott, a sír tövében nem hallottam semmit. Egyedül a tücskök ciripeltek...

Óvatosan megemelkedve próbáltam valami képet kapni, hátha meglátom Ádámot, vagy valakit. Nem tudom, mennyi idő telt el, de egyszer csak két alak botorkált felém. Az egyik húzta magával a másikat. Ádám megpróbálta a leggyengébben lefektetni Zsoltit a hideg földre, majd ő is lihegve dőlt le mellé.

- Zsolti! -az arcát paskolgattam. -Zsolti, jól vagy? Megsérültél? - kétségbeesetten néztem Ádámra, miközben a kezemmel a mellkasán próbáltam kitapogatni, hol dobog a szíve. Megkönnyebbültem egy kicsit, amikor megéreztem, hogy még valójában dobog.

Zsolti nyöszörögni kezdett. Még élt.

- El kell vinnünk innen. -mondta Ádám.
- Mi van a többiekkel? -intettem az emlékmű felé.

- Elmentek. Az autók már nincsenek itt, viszont egy páran fekszenek a porban, de nem láttam, hogy sérültek-e vagy halottak.
- Meg kell, nézünk őket. - mondtam.
- Nem, először haza kell őt vinnünk -mutatott Zsoltira -Aztán foglalkozunk a többiekkel. Te sem vagy teljesen jól.
- Velem ne törődj -válaszoltam -Nekem semmi bajom sincs.

Bólintott és Zsolti karja alá nyúlva próbálta talpra állítani. Én a másik karjáért nyúltam. Nem tudtam eldönteni, hogy Zsolti eszméletlen-e vagy sem, egyedül a nyöszörgéséből és abból, hogy néha összerándult a teste, éreztük, hogy még velünk van.

Nem tudtunk más helyet, ezért Tibiékhez vittük Őt. A kertkapuból láttuk, hogy odabent ég a lámpa, tudtuk, Ők is itt vannak.

- Hála Istennek. -mondta Sári, amikor meglátott minket. Zsoltit lefektettük arra a pamlagra, ahol egy pár napja még én feküdtem.

Pillanatokon belül Tibi is előkerült.

- Megyek orvosért. -mondta, amint meglátott minket. Szerencséjűkre, időben el tudtak menekülni, így egyiküknek sem esett bántódása.

Sári Zsoltival foglalatostkodott, én pedig a falhoz bújva ültem a földön. A lélegzetem egyenletessé vált, a szemem egy pontot nézett, de nem láttam semmit, csak a férfi arcát, ahogy rám nézett.

- Rózi? -Ádám kérdése zökkentett ki a rémisztő látomásból.
- Igen? -néztem rá.
- Nem hallottál előbb? -kérdezte. -Jól vagy? Nem fáj valahol? -úgy beszélt hozzám, mint egy kislányhoz. -Nem bántott?

Csak a fejemet ráztam, hogy mindenre nemmel felelek. Nem bántottak, nem fáj semmim, de nem vagyok jól. Azt hittük, a mai délután senkinek sem eshet baja. Főleg nem ártatlanoknak nem. Mi vállaltuk ezt a feladatot, Ők azonban nem. Azt ígértük nekik, békésen vonulhatnak az emlékműhöz. Akaratlanul hazudtunk mindenkinek...

1956. október 29.-hétfő

A reggeli napfény a konyhában ért minket. Sári a masinán sütött tojást, Tibi pedig aludttejert hozott nekünk. Zsolti a pamlagon aludt, mellette Lenke kuporgott egy hokedlin. Mi Ádámmal a heverőn bújtunk össze. Ádám a fejét az enyémre hajtva aludt, én a vállára dőltem. A borostája a homlokomat dörzsölte minden lélegzetvételekor.

Szinte nem is beszéltünk, mióta a doktor elment. Zsoltinak pár zúzódáson kívül nem esett komolyabb baja, hál' Istennek.

Az előző napi felvonulás 3 halottat követelt magának. Mindhármukat ismertük már kicsi korunk óta. Azt nem tudtuk, hogy összesen hányan és kik sebesültek meg. Nem is akartuk hallani. A lendület és a hev, ami bennünk lobogott, kezdett alábbhagyni.

Ahogy Sárit néztem főzés közben, eszembe jutott, mit mondtam neki pár nappal azelőtt. Én prédikáltam neki a tetteink fontosságáról, akkor azonban

minden szavamat fölöslegesnek és hazugnak éreztem. November 1-én ünnepeltük Tibi születésnapját, akkor szerettem volna elmondani, hogy apa leszek. Nem bocsájtottam volna meg magamnak, ha valami baja történik neki vagy a picinek.

- Gyertek, egyetek! -szólt Tibi, miközben szétrakta a tányérokat az asztalon.

Óvatosan kibújtam Ádám feje alól, ami ezután lecsuklott a párnára, mire ő is felriadt.

- Minden rendben? -kérdezte zavaros hangon.
- Igen. -suttogtam. Bólintott, majd visszahanyatlott a feje a párnára és újra elaludt.

Nehézkesen tápázkodtam fel a heverőről és mentem az asztalhoz.

- Egyél! -tölt elém Tibi egy tányér aludttejjet. Engedelmesen a kanálhoz nyúltam és kezdtem a számba lapátolni az ételt.
- Tudsz valamit, mi történik kint? -intettem a fejemmel az ajtó felé.

Tibi bólintott.

- A forradalmi tanács elkezdett intézkedni. Nemzetőrséget szerveztek, azért, hogy ne történhessen még egy olyan, mint tegnap, soha többet. A halottakat eltemették és gyertyákat gyújtottak az emlékműhöz.

A fejemet fogtam beszéd közben.

- Miattunk történt. -suttogtam.
- Mit mondtál? -kérdezte Tibi.

A szemébe nézve folytatta.

- Azt, hogy miattunk történt. -egy könnycsepp csordult le az arcomon. - Peti, Karcsi bácsi, miattunk haltak meg. Ha mi nem avatkozunk bele, akkor még most is élnének.
- Hallod te mit beszélsz? -nézett rá. A tekintete tele volt dühvel. - Meg ne halljam ezt tőled még egyszer! Úgy gondolod, miattad történt? Néztél tükörbe az elmúlt napokban? Te maga vagy a példa rá, hogy kik miatt történt, ami történt. Se te, se én, se egyikünk nem vonható felelősségre. Azok a mocskok, akik lelőtték Karcsiékat, ők a felelősök, nem mi.
- Nem érdekel, velem mit csináltak. -mondtam. -Én vállaltam ezt, de ők nem.
- Azt hiszed, vállaltad? -kérdezte. -Nem, Csillagom, rád is ugyanúgy rád kényszerítették ezt a szerepet, mint, ahogy mindannyinkra. És tudod, hogy micsoda? Az, hogy van igazságérzeted és tudod, hogy amiben élünk az rossz. Azért fogtad meg a tűt és varrtad meg a karszalagokat, mert tudtad, hogy ha te nem teszed, más nem fogja helyetted. Ha mi, nem csináltunk volna valamit, akkor most nem lenne se forradalmi tanácsa a falunak, se nemzetőrsége. Elindítottunk valamit, aminek ez lett a következménye. Pesten, sokkal többen haltak meg már a forradalom miatt, mint itt. De azok is, akik tegnap eljöttek, tudták, hogy veszélyben lesznek. Azért csinálták, amiért te

is vállaltad, hogy összeverjenek. Mert ha ez az ára a szabadságnak, akkor készek kell lennünk megfizetni, kerüljön bármibe is.

Amikor befejezte, már hangosan zokogtam. Tibi a karjába vett és ringatni kezdett, mint egy gyereket. Sári velem együtt sírt.

A nap legnagyobb része a semmittevéssel telt, egyedül Tibi járt a faluban, begyűjteni a legújabb híreket. Megtudtuk, hogy Nagy Imre pontosan az előző nap mondott beszédet az ÁVH megszűnéséről, majd hogy ismét a Kossuth címer a hivatalos címer, de azt is, hogy megkezdik Pestről kivonni a szovjet csapatokat. Még mindig fájt az előző nap, de hallva a jó híreket, a büntudatom is enyhült. Igaza volt Tibinek. Ha máris vannak eredmények, hamarosan mindenhová el fog érni a változás.

1956. október 31. -szerda

Folyamatosan próbáltuk nyomon követni az eseményeket. Megszűnt az ÁVH, megalakult a nemzetőrség és a rádió is Szabad Kossuth rádióként működött tovább. Az adományok feljuttatása nehezebb feladatnak bizonyult, mint ahogy gondoltuk, de végül egy Foris Gyula nevű férfi vállalta, hogy a szekeren felszállítja a pénzt és az élelmet a felkelőknek.

1956. november 2. -péntek

Nagy Imre bejelentette, az ország semlegességét. A faluban ünnepélyt tartottak a hír tiszteletére, aminek az lett a következménye, hogy pár részeg férfi megvert két párttagot is a tó mellett.

Mindezek ellenére csendesen megünnepeltük Tibi születésnapját is, bár Sári nem tett még neki semmilyen bejelentést. Azt mondta, csak akkor akar majd előállni a nagy hírrel, ha már minden rendben lesz körülöttünk. Mindenszentek és a Halottak napja is, eseménytelenül telt el. Annyi változott, hogy idén már nem csak a saját halottjainkért égettük a kanócot, hanem az ország összes lelkéért, akiknek idő előtt kellett elmenniük, a szabadságért harcolva.

1956. november 4. -vasárnap

Az utolsó két napot már otthon töltöttem. Minden úgy volt, ahogy Ádámmal hagytuk, még a varrós dobozom is az asztal közepén állt kinyitva. Ádám nálam aludt, amióta hazajöttem. A történetek után, csodák csodájára ezt még Giza néni sem ellenezte. Ádámnak az egyik rekamié betétjét tettük a földre, ő azon aludt, én az ágyon. A kezünk egész éjszaka összeért.

Még 6 óra sem lehetett, amikor Tibi ránk törte az ajtót.

- Mi történt? -kérdeztem rekedten, szememet a kezem elé tartva.
- Az oroszok megtámadtak minket! -mondta és lehanyatlott az egyik székre.

És valóban, a mi kis falunk főutcáján is áthaladt egy tank, igaz, békésen, de nem tudtuk sem azt, hogy pontosan hová tart, sem azt, hogy milyen szándékkal.

A falunk szélén fekvő kaszárnya megtelt élettél. Eddig nem lehetett pontosan tudni, hogy kinek a felügyelete alatt állt az épület, mert egyszer

azt mondták, hogy a rendőrök használják, de közben pedig folyamatosan ÁVH-s autók parkoltak előtte. Most azonban egyszerre keveredtek a magyar és orosz hangok.

- Tehetünk mi még itt bármit? -kérdezte Zsolti.

Most az ő házukban gyűltünk össze. Lenke a poharakat pakolt az asztalra, Sári a masina mellett ügyelt a forró vízre.

- Aligha. -válaszoltam neki.

Egyedül Tibi strázsált folyamatosan az ablak előtt. Hol fel-alá járkált, hol pedig csak egyhelyben állt, de nem szólt egyikünkhöz sem.

- Ha már nálunk is itt vannak, akkor gondoljátok, mi lehet fent. - mondta Zsolti.

- Megostromolták a Parlamentet is. -mondta Sári. -Tibi mesélte, hogy azután fogták el Nagy Imrét. Csak a jó Isten tudja, vele is mit fognak csinálni.

Tibi hirtelen vetődött le az egyik székre.

- Jól vagy? -kérdeztem tőle.

Bólintott.

- Azon gondolkozom, hogy, hogy tudnák a leghamarabb feljutni Pestre. Vonattal lehetetlen, még az is túl sok lenne, ha gyalog indulnánk neki és úgy keresnénk valamit.

Összenéztem Ádámmal.

- Lenne még értelme felmenni Pestre? -kérdezte. -Ha az orosz már megérkeztek, nem sok van már hátra a forradalmároknak. A tankok ellen lehetetlen a gitárokkal neki menni.

- Akkor mit csinálunk? -kérdezte Tibi. -Ülünk itthon és újra beleszokunk a régi életünkbe? Elfogadunk mindent úgy, ahogy volt?

- Már semmi sem lesz olyan, mint amilyen volt. -mondta neki Ádám. -De be kell látnod, nincs se elég fegyverük, se emberük.

- Valamit mégis tennünk kell. -mondta, mint, aki meg sem hallotta, hogy mit mondtak neki a szájához emelte a poharát.

- Vigyázz, még megégeted magad. -szólt rá Sári.

Tibi úgy nézett rá, mint, ahogy egy örült néz a körülötte lévőkre.

- Mi az? -kérdezte Zsolti.

- Felégetjük a kaszárnyát... -suttogta Tibi.

- Micsoda? -kérdezte Sári. -Te megvesztél?

- Dehogyan. Ha felégetjük az épületet, megsemmisül minden fegyver, ami benne van. Nem lesz annyi idejük, hogy kipakolják. Ha pedig egyenesen a raktárból kezdenék, akkor semmit sem tudnának megmenteni.

- Igen, de ha elkapnának, ott a helyszínen agyonlőnének mindannyinkat. -mondtam neki.

- Nem kapnának el. -mondta.

- Hogyan? -kérdezte Ádám.

- Zsolti, te tudsz vezetni, nem? -kérdezte Zsoltira meredve.

- Párszor már vezettem autót, de engem nem tanított senki. -mondta.
- Elvihetnék az egyik ÁVH-s autót. -folytatta Tibi.
- És hová mennék vele? -kérdezte Ádám.

Tibi hallgatott egy darabig.

- Pestre. -mondta ki végül. -Ott biztos kerítenének nekünk helyet valahol. Ha máshol nem is a vöröskeresztnél.
- De ha megtudják, hogy mi voltunk, biztos keresni fognak minket. - mondtam. -Nem bujkálhatunk sokáig a vöröskeresztnél.
- Nem is kell sokáig. -mondta. -Csak addig, amíg meg nem nyerjük ezt a háborút. Ő tényleg hitt benne, hogy sikerülhet.

Körülnéztem a szobán és a szemem Sárin állapotodott meg, aki Tibi felett állt, kezét a vállára téve. Nem tudom, hogy azért-e, hogy tudtam az igazat, vagy valójában is, de úgy tűnt, mintha a hasán már látszódna egy kis változás.

- Nem. -mondtam ki elsőként. -Épp eleget kockáztattunk már. Nem hiányzik, hogy egyszer valamelyikkötőknek tényleg baja essék.
- Mondod ezt úgy, hogy titeket egyszer már csúnyán megvertek. - válaszolt Zsoltsi.
- Viszont nem kellünk hozzá mindannyian. -fejeztem be. -Akár ketten is meg tudjuk ezt csinálni -néztem Ádámra. Keserű mosolyra húzta a száját és hozzám lépve átölelte a vállamat.
- Nem. -mondta most Sári. -Vagy együtt, vagy sehogy. Nem mehettek egyedül sehová sem.

Majd egyenesen rám nézett.

- Igazad volt, Rózi. Ha a gyerekeinknek egy jobb világot akarunk teremteni, tennünk, kell érte.

Körbenéztem és mindenkin láttam, hogy egyetértének. Nem volt több mondanivalóm..

1956. november 5. hétfő

A laktanya egy olyan része volt a falunknak, ahová szinte senki sem merészkedett. Még a kíváncsi gyerekek sem járkáltak a közelében. Néha láttuk, hogy autók járkáltak a közelében, a kapu kinyílt, majd becsukódott. Szinte egész nap mozgás volt körülötte, azt azonban senki sem tudta pontosan, kik járkáltak ki és be. Azonban, mióta megalakult a Forradalmi Tanácsunk, Imre bácsi figyeltetni kezdte az épületet. Tőlük tudtuk meg, hogy valószínűleg fegyvereket tárolnak a falak között. Innen eredt Tibi ötlete is. Itt tudtuk a legnagyobb károkat elkövetni.

Az eget vörösre festette a lenyugvó Nap utolsó sugara. A laktanya feletti domb tetejéről figyeltük, a benti mozgólódást. A Tanács támogatta Tibi ötletét és ők is segítettek megszerezni a szükséges eszközöket. Négy kanna benzint fektetett mellénk a fűben. A hevesi autószerelő műhelyből kaptuk.

Sári mellettem kuporgott. Idegesen húzogatótt egy kiálló szálát a kendőjéből. Ádám, Zsoltsi és Tibi az alattunk elterülő kerítést járták körül, keresve egy olyan pontot, ahol át tudnánk vágni. Lenke délutánig rosszul lett, úgyhogy ő otthon maradt. Egyikünk sem bánta túlságosan.

Amióta elkezdődtek az események, Lenke egyre idegesebb és idegesebb lett. Az utóbbi napokban már Zsolti sem tudta igazán megnyugtatni.

Már szinte teljesen sötét volt, de még láttuk, ahogy a fiúk elindulnak felfelé.

Dideregve fordultam Sárihoz, aki idegesen a kezét tördelve meredt előre. Egyikünk sem szólalt meg.

- Sikerült? -kérdeztem, amikor mellénk értek.
- Találtunk egy részt, ahol sikerült feltörnünk a kerítést. -válaszolt Ádám. Ott fogunk tudni bemenni, aztán az egyik fölszínti ablakon be tudunk majd mászni. Ha ott felgyújtjuk a szobát, lehet, hogy akkora tűz lesz, hogy leégeti az egész laktanyát.
- És ha nem? -kérdezte Sári. -Mi van, ha észrevesznek minket vagy a tüzet?
- Nem fognak. -mondta Zsolti, majd felemelte az egyik kannát és megindult lefelé a dombon.

Akkor már teljesen sötét volt. Az udvart egy nagy lámpa világította be. Tibi felfeszítette annyira a drótot, hogy át tudjunk bújni alatta. A fagyott föld felengedett a délután, ezért sár borított mindent, minket is. Szerencsénkre nem járkált senki sem, minden gond nélkül bejutottunk. A laktanyát nem használták a katonák, csak irodák voltak benne és raktárnak használták az üres szobákat. Tibi nagyjából tudta, hol vannak az irodák, így a másik oldalon betörtünk egy ablakot és ott be tudtunk mászni. Zsolti beemelt engem és Sárit is, majd Tibi mászott utánunk. A többiek kint maradtak figyelni, nehogy arra jöjjön valaki.

A szoba, ahová megérkezünk tele volt vödrökkel és más takarítószerekkel. Sári óvatosan kinyitotta az ajtót. A folyosón sem járt senki. Tibi lecsavarta az egyik kanna kupakját és a benne lévő benzinnel fellocsolta az egész folyosót. A másik kannából pedig a fa bútorokat, polcokat locsoltuk be majd végül a függönyt is. Néha hallottunk hangokat, vagy lépteket, de emberekkel nem találkoztunk. Amikor végeztünk, kitámasztottam az ajtót, majd kimásztunk Sárral az ablakon. Tibi maradt utoljára. Egy öngyújtóval meggyújtotta az zsebkendőjét és letette a benzinsávtól pár centire. Akkor ugrott le a sárba, amikor belobbant az egész és a szoba lángolni kezdett. Először csak álltunk és figyeltük a művünket. A fa gyászosan kezdett ropogni, amikor a tűz körülölelte. Hamarosan a függönyöket is elérte a láng, így már a plafon is lángolni kezdett. Akkor eszméltünk csak fel, amikor valahol kiáltozni kezdtek.

- Gyerünk! -noszogatót mindenkit Sári. -Induljatok már!

Itt már összemosódnak az emlékek. Nem loptunk magunknak autót, Visszaemlékezve, már nem értem, hogy miért tértünk el a tervünktől. Visszamásztunk a kerítés alatt a domb aljához. A benzineskannákat a temető mögötti temettek el, ahol Imre bácsiék, már korábban előkészítettek két gödröt. Aztán mentünk. Lenke riadtan kapta fel a fejét, amikor beléptünk a házba. Az ágy mellett térdepelt. Imádkozott.

- Mit kerestek itt? -kérdezte, köszönés nélkül.

- Minden rendben. -lépett mellé Zsoltsi. -Sikerült. -mondta és átölelte. Lenke zavartan motyogni kezdett és riadtan kapkodta a fejét közöttünk. Majd hirtelen abba hagyta és helytel kínált mindenkit.

Nem is túlzottan figyeltünk rá. Kimerültek voltunk és még mindig rettentően féltünk. Mindannyian az asztalhoz telepedtünk. Nem beszéltünk, csak bámultunk magunk elé. Valahányszor valaki elment az utcán, vagy hangot hallottunk, összerezzentem. Nem hittem, hogy ezt megúszhatjuk minden visszhang nélkül. És milyen igazam volt...

Észre sem vettük, hogy Lenke kiment az ajtón. Egyedül Zsoltsi ütötte fel a fejét, amikor nyílt az ajtó, de Ő sem törődött vele túlzottan.

A csendet hirtelen kiáltozás törte meg. Riadtan kaptam fel a fejem és Ádámhoz bújtam. Rendőrök törték be az ajtót. Nem ismertük őket, valószínűleg a napokban jöhettek Máriafüredre. Mögöttük Lenke lépdelt.

- Ők azok? -kérdezte az első, aki belépett.

Lenke bölintott.

- Mi történik itt? -kérdezte Sári.
- Lenke, mit csináltál? -kérdezte Zsoltsi is.

Nem nézett senkinek sem a szemébe.

- Velük jönnek. -mondta a férfi. Látszott rajta, hogy nem ÁVH-s.

Nem tudtunk mit tenni. Teljesen patthelyzetbe kerültünk. Nem volt hová bújnunk, nem volt, akire számíthattunk volna.

Mélyen beszívtam a levegőt és elindultam az ajtó felé.

- Mit művelsz? -nyúlt a kezem után Tibi.
- Már tényleg ennyi volt. -vontam meg a vállam. -Felkészültem a sorsomra. - Inkább a saját lábamon megyek ki innen, mintsem, hogy kirángassanak.

Elindultunk mindnyájan, egyedül Zsoltsi állt még meredten az asztal mellett.

- Maga is. -intett felé a férfi.

Lenke hadonászni kezdett.

- Nem! Azt mondták, őt nem viszik sehová sem.

A férfi ránézett, de nem szólt semmit. Karon ragadta Zsoltsit, Lenkét meg a földre lökte, amikor megpróbált felé közeledni.

Beültettek egy autóba. Nem tudom, hová vittek, mert a sötétben már nem láttunk semmit sem. Egyszer csak megálltunk egy épület előtt. Egy szobába kísérték minket és otthagytak. Zsoltsi fel s alá járkált az ablak mellett. Oda és vissza. Gondolkozott. Majd erőből belevágta az öklét a falba. Fájdalmasan felnyögött, de nem a fizikai fájdalom miatt. Tehetetlen volt és dühös. Odamentem hozzá. Nem mertem hozzáérni, csak álltam mellette.

- Bocsássatok meg neki. -mondta. Ledörzsölte az arcán elfolyó könnyet, ami vékony sávot húzott a bőrére tapaszt koszon. -Nem értem, miért tette. Nem értem.
- Érted tette. -válaszolt Ádám. -Azt hitte, ha minket felad, akkor nektek, kettőtöknek nem lesz bajotok.
- Bocsássatok meg nekem is. -mondta újra Zsolti.
- Nincs mit megbocsátanunk neked. -szólt Tibi.

Nyikorogva nyílt az ajtó és egy fekete ruhás férfi lépett be rajta. Sárira mutatott és intett az őt követő másik férfinak, aki hozzálépett, hátracsavarta a karját és kifelé kezdte húzni a szobából. Sári sikított, Tibi megpróbált hozzáférkőzni, de az első férfi arcon vágta. Újra becsapódott az ajtó. Tibi az ajtót verte és kiabált. Nem jött válasz sehonnan.

- Én leszek a következő. -suttogtam magam elé, amikor újra lépteket hallottunk.

Nyílt az ajtó és ugyanaz a férfi jött be rajta, aki Sárit is elvitette. Ádám védelmezően állt elém. Tibi is megindult a férfi felé, mire az felemelte a kezét.

- Ha nekem bármi bajom történik, azt a felesége fogja bánni, Tibor. - szólt feléje. Tibi megtorpant.
- Maga Terézia? -nézett rám. Bólintottam. -Kövessen. -mondta majd már kint is volt.

Ránéztem a fiúkra, megszorítottam még egyszer Ádám karját, majd a férfi után mentem.

Még hallottam a hangját, ahogy kiabált, de nem néztem hátra. A folyosón egy másik férfi állt, aki mögém lépve követni kezdett.

Egy ablaktalan szobába vezettek és leültettek. A férfi bólintott, mire a másik kiment. Becsukta utána az ajtót és nagyot sóhajtvá visszajött elém. Várt még pár pillanatot, majd sóhajtvá belefogott a mondandójába.

- Nincs sok időnk. -kezdte. -Két választás van, az egyik, hogy itt maradnak mindannyian, kivallatjuk magukat, amit valószínűleg nem mindannyian fognak túlélni. Vagy elrendeljük most a kivégzésüket.

Meredten bámultam a férfire. Furcsa nyugalom fogott el. Nem féltem már.

- A másodikat választanám. -vágta rá. -Legyünk minél előbb túl rajta.
- Kisasszony, még nem fejeztem be. -szólt a férfi nyájasan. -Ha elrendeljük a kivégzést, akkor kikísérjük magukat a közeli rétre. Eldördülnek a lövések, maguk pedig olyan gyorsan távoznak onnan, ahogy csak tudnak. A következő faluban várni fogja magukat egy teherautó, ami a déli határhoz viszi magukat és még másokat is, majd emigrálnak az országból.

Először nem értettem, mit mondott. Összeráncolt homlokkal próbáltam kisilabizálni, mit is jelentettek a szavak, amik az előbb elhangzottak a szájából.

- Elengednek minket?

- Kisasszony, a körülmények ellenére, én is magyar ember vagyok, és nem gondolnám, hogy a minket körülölelő béklyó ellen való fellépés bűn lenne. Kapott egy esélyt, amivel megmentheti magát is és a társait is. A kérdés már csak az, hogy mit választ: Az életet, vagy a dicső halált?

Remegtem. Az én kezemben volt a sorsunk. Ha elmegyünk, cserbenhagyunk mindenkit. Ha nem megyünk el, mind meghalunk. Ha ezután a száműzetésben kell élnünk, akkor az miattam lesz. Soha többé nem láthatjuk a magyar hegyeket, soha nem hallhatunk barátságos magyar szót. Idegenek leszünk, egy idegen országban. Hontalanok. Viszont, ha elmegyünk, Sári és Tibi gyermeke fel fog nőni. Az én gyermekeim meg fognak születni. Nem tudni, milyen életet fognak élni, de lesz életünk. Álmodhatunk minden éjszaka egy új holnapról...

- Nos? -kérdezett újból a férfi.

Remegő hangon válaszoltam. -Az életet választom.

- Helyes. -bólintott a férfi és elmosolyodott.

Mire visszaértem a cellánkba a három fiú az ágyakon ült. Ádám felpattant, ahogy meglátott.

- Jól vagy? -kérdezte azonnal. -Nem bántottak?

A fejemet ráztam, hogy nem. Neki azonban fel volt hasadva a homloka, vékony csíkként szivárgott belőle a vér, a szeme alatti rész kéken sötétlett és a szája is felhasadt.

- De téged igen. -suttogtam, majd kitört belőlem a zokogás. A mellkasára dőltem és kétségbeesetten gyűrtem a tenyerembe az ingjét.
- Semmi baj. -mondta, miközben a hátamat simogatta. -Együtt leszünk túl ezen is.

A szemébe néztem, de nem szóltam semmit. Nem szólhattam. A férfi megígértette velem, hogy nem beszélek az alkunkról, nehogy feltűnőek legyünk.

Hamarosan újra nyílt az ajtó és Sári lépett be rajta. Reszketett. Tibi azonnal a karjába zárta. Rám nézett és láttam a szemén, hogy neki is választ kellett adnia.

- Mit választottál? -kérdeztem.
- Az életet.

Bólintottam és visszaburkolóztam Ádám ölelésébe.

Az éjszaka közepén jártunk. Három felfegyverzett magyar katona kísért minket. Amikor megérkeztünk a rétre. Kettő lemaradt és csak az egyik sétált oda hozzánk.

- Elmehetnek. -mondta egyszerűen. -Sok szerencsét. -majd azzal megfordult és visszasétált a társaihoz.

Öt lövés dördült el, amiknek a halálunkat kellett volna jelenteniük. De ezek mégis az életet adták nekünk.

A búcsú pillanata.
Itt hagytuk el
az onszágot.

A többiek először nem értették, mi történik körülöttük, de Sárival menetközben elmondtunk nekik mindent. Nem szóltak semmit sem a szavainkra, mi sem kérdeztük meg őket, hogy jól döntöttünk-e. Csak meneteltünk előre.

A teherautó valóban ott várt minket, ahol a férfi megmondta. Csak évekkkel később tudtuk meg, hogy Vajda János volt a neve.

Vártak minket, mi voltunk az utolsók, akik felkapaszkodtak a platóra.

- Zsolti, gyere te is. -szólt neki Sári, mikor már mindannyian ültünk.
- Nem. -válaszolta, kis hallgatás után. -Egyedül nem megyek sehová. Lenke nélkül nem.
- Kivégeznek, ha itt maradsz. -mondta neki Tibi.
- Nem bánom. A feleségem nélkül nem megyek sehová.

Tibi mondott volna neki még valamit, de Sári megfogta a kezét, így csendben maradt.

- Isten áldjon benneteket. -kiáltottuk utánunk Zsolti, amikor felzúgott az autó motorja.
- Isten áldjon. -kiáltottuk neki mi is.

1956. november 6. kedd

Órákon át zötykölődtünk a rossz magyar utakon. Próbáltuk még egyszer utoljára az emlékezetünkbe vésni az otthonunkat. Ádám az ölebe hajtotta a fejét, aludni próbált. Tibi és Sári előttünk bújtak össze. Úgy ültünk ott, mint a kiábrándult gyerekek, akik homokból akarnak várat építeni, majd a munka közben döbbenek rá, hogy ők ehhez kevesek.

- Énekelsz valamit? -kérdezte Ádám rekedten.

Bólintottam. A hangom erőtlen volt és hamis. Könnyek csorogtak az arcomon. Csak egy dal jutott eszembe.

- Elmegyek, elmegyek. Hosszú útra megyek. Hosszú út porából, köpönyeget veszek...

-

2016. október 23.- vasárnap

Nagyon sok év eltelt az óta. Zsoltit és Lenkét még az '56-os év végén elfogták és munkatáborokba küldték. Ott haltak meg mindketten.

Mi Amerikában telepedtünk le, a többi száműzött magyarral együtt. Azonban a Rendszerváltás után hazatértünk. Furcsa volt megszokni, a rengeteg változást, de

éreztek, hogy haza kell jönnünk. Azóta a nevem Diósi Ádámné Dalos Teréziára változott. Három gyermek boldog édesanyja lettem. És ma már a házuk újra a máriafüredi Orgona utcában áll.

Az első fényképem
az emigráció után,
1960-ból.